

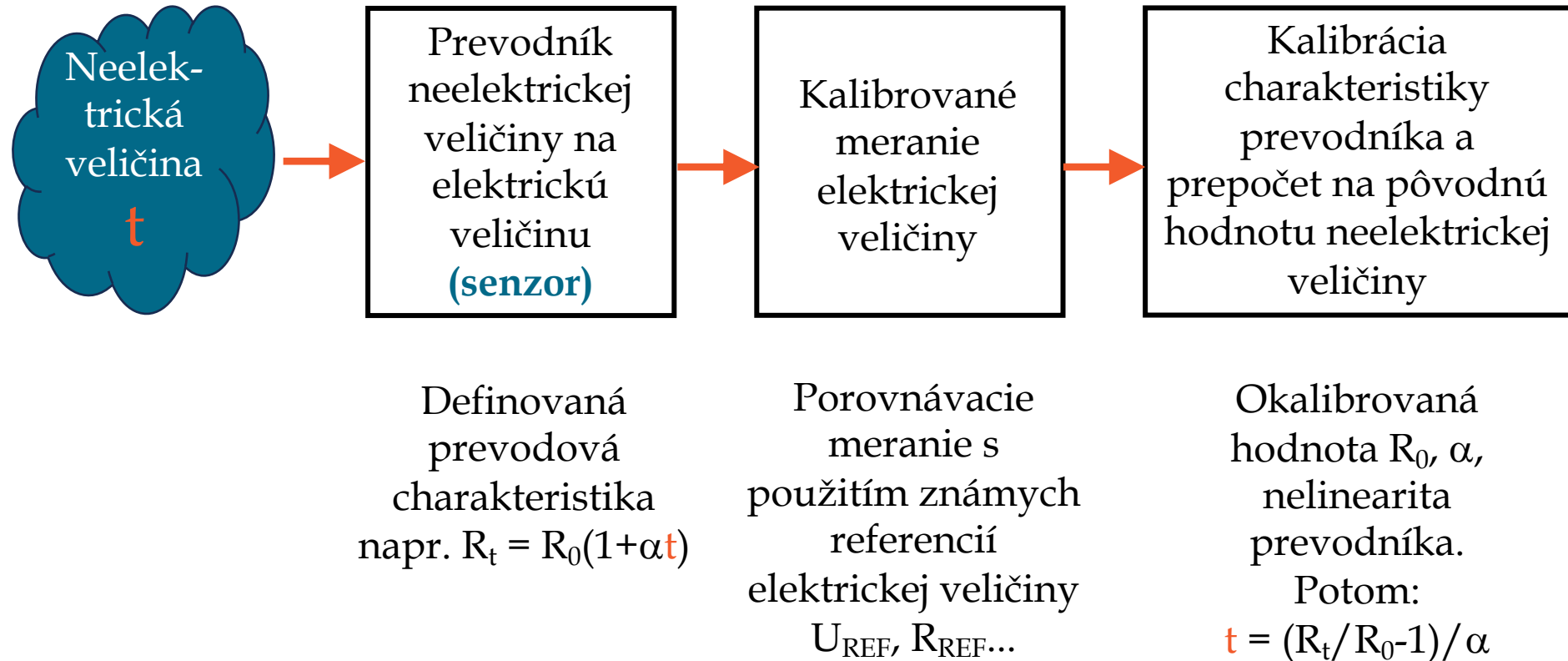

Meranie a kalibrácia neelektrických veličín

teplota

Daniel Valúch, Marián Hubinský
18. - 21. marec 2024, Spojená škola, Banská Bystrica

Merací reťazec

Prevodníky teplota - elektrická veličina

Najčastejšie používané princípy

1. Zmena odporu ako funkcia teploty

- Termistor so záporným teplotným koeficientom (Negative Temperature Coefficient Thermistor NTC)
- Odporový detektor teploty (Resistance Temperature Detector, RTD)

2. Generované napätie ako funkcia teploty

- Termočlánok (Thermocouple)

3. Aktívne budovaný systém a úbytok napätia ako funkcia teploty

- Polovodičový priechod (Semiconductor-Based Sensor)

4. Detektory elektromagnetického žiarenia

- Bolometer (cez teplo)
- Fotodetektor (priama premena)

Termistor NTC

Rezistor vytvorený z polovodivého materiálu

- Objavené v 1833 Michaelom Faradayom, ktorý skúmal polovodivé materiály na báze sulfidu striebra
- V súčasnosti polovodiče na báze oxidov mangánu, niklu, kobaltu, medi alebo železa
- Termistor neobsahuje P-N priechody
- Odpor sa výrazne mení s teplotou (exponenciálne)
- NTC má záporný teplotný koeficient odporu

Elektricky predstavuje meranie teploty termistorom problém merania odporu s vysokým dynamickým rozsahom

Termistor NTC

Hodnota odporu ako funkcia teploty (zjednodušená verzia)

$$R_{T_1} = R_{T_2} e^{B\left(\frac{1}{T_1} - \frac{1}{T_2}\right)}$$

Kde:

R_{T_1} je hodnota odporu pri teplote T_1 (K)

R_{T_2} je hodnota odporu pri teplote T_2 (K). Typ. 25 °C, t.j. 298.16 K

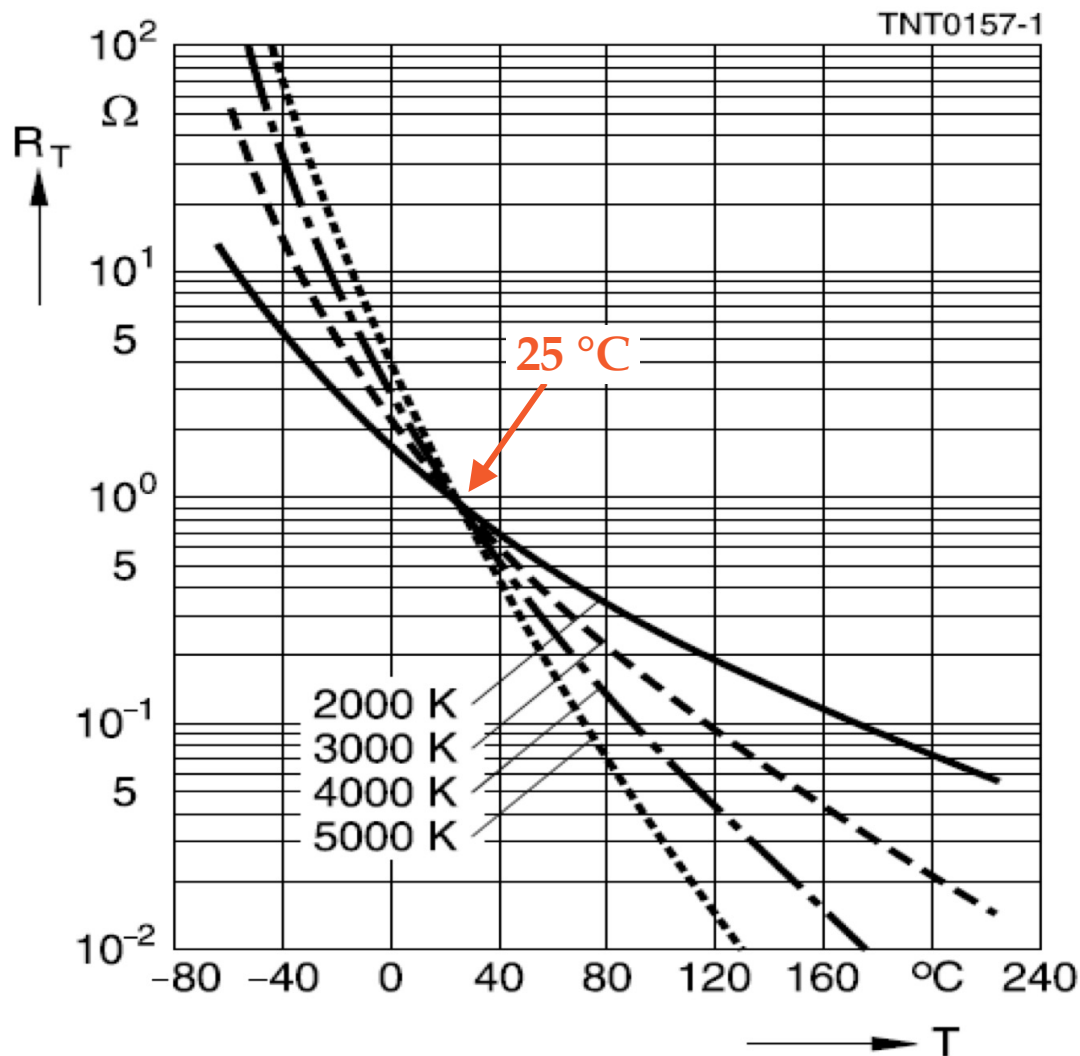
B je materiálová konštanta pre konkrétny termistor (K). Typ. 3000 K-5000 K

Presnejšia Steinhart-Hart aproximácia

$$R_{T_1} = R_{25} e^{\left(A + \frac{B}{T} + \frac{C}{T^2} + \frac{D}{T^3}\right)}$$

Hodnoty A , B , C , D nájdeme v dátovom liste termistora

Termistor NTC

Ako referenčná hodnota teploty sa obyčajne používa 25 $^{\circ}\text{C}$, t.j. 298.16 K

$$R_{T1} = R_{25} e^{B\left(\frac{1}{T_1} - \frac{1}{T_{25}}\right)}$$

$$R_{T1} = R_{25} e^{\left(A + \frac{B}{T} + \frac{C}{T^2} + \frac{D}{T^3}\right)}$$

Graf:

https://product.tdk.com/system/files/dam/doc/product/sensor/ntc/ntc_element/general_tech_info/ntc_thermistor_general_technical_information_digest_en.pdf

Termistor NTC - výpočet teploty

Hodnota odporu ako funkcia teploty

$$R_{T_1} = R_{T_2} e^{B\left(\frac{1}{T_1} - \frac{1}{T_2}\right)} \quad R_{T_1} = R_{25} e^{\left(A + \frac{B}{T} + \frac{C}{T^2} + \frac{D}{T^3}\right)}$$

Výpočet teploty z nameranej hodnoty odporu

$$T = \frac{1}{\left[A_1 + B_1 \ln\left(\frac{R_T}{R_{25}}\right) + C_1 \ln^2\left(\frac{R_T}{R_{25}}\right) + D_1 \ln^3\left(\frac{R_T}{R_{25}}\right)\right]}$$

Termistor NTC - dátový list

www.vishay.com

NTCLE100E3

Vishay BCcomponents

ELECTRICAL DATA AND ORDERING INFORMATION

R_{25} (Ω)	R_{25} -TOL. ($\pm$ %)	$B_{25/85}$ (K)	$B_{25/85}$ -TOL. ($\pm$ %)	UL RECOG. US	SAP MATERIAL AND ORDERING NUMBER ⁽¹⁾	
					NTCLE100E3....B0/T1/T2 RoHS-COMPLIANT WITH EXEMPTION ⁽²⁾	NTCLE100E3....B0A/T1A/T2A RoHS-COMPLIANT
330	5	3560	1.5	✓	331*B0	331*B0A
470	5	3560	1.5	✓	471*B0	471*B0A
680	5	3560	1.5	✓	681*B0	681*B0A
1000	2, 3, 5	3528	0.5	✓	102*B0	102*B0A
1500	2, 3, 5	3528	0.5	✓	152*B0	152*B0A
2000	2, 3, 5	3528	0.5	✓	202*B0	202*B0A

PARAMETER FOR DETERMINING NOMINAL RESISTANCE VALUES

NUMBER	$B_{25/85}$ (K)	NAME	TOL. B (%)	A	B (K)	C (K ²)	D (K ³)	A ₁	B ₁ (K ⁻¹)	C ₁ (K ⁻²)	D ₁ (K ⁻³)
1	2880	Mat O. with B _n = 2880K	3	- 9.094	2251.74	229098	- 2.744820E+07	3.354016E-03	3.495020E-04	2.095959E-06	4.260615E-07
2	2990	Mat P. with B _n = 3990K	3	- 10.2296	2887.62	132336	- 2.502510E+07	3.354016E-03	3.415560E-04	4.955455E-06	4.364236E-07
7	3560	Mat H. with B _n = 3560K	1.5	- 13.0723	4190.574	- 47158.4	- 1.199256E+07	3.354016E-03	2.884193E-04	4.118032E-06	1.786790E-07

Termistor NTC - aplikácie

- + NTC má vysokú citlivosť na zmenu teploty
- + Existujú veľmi lacné termistory (jednotky centov)
- + Existujú veľmi presné termistory (absolútna chyba 0,01 °C)
- Obmedzený rozsah teplôt, typicky -50...+150 °C
- Exponenciálna charakteristika vyžaduje vysoký dynamický rozsah merania

Termistor NTC - literatúra

- Vishay NTC thermistors <https://www.vishay.com/docs/29053/ntcappnote.pdf>
- TDK NTC Thermistor General Information - Technical Overview https://product.tdk.com/system/files/dam/doc/product/sensor/ntc/ntc_element/general_tech_info/ntc_thermistor_general_technical_information_digest_en.pdf
- Fluke Calibration <https://eu.flukecal.com/products/temperature-calibration/probes-sensors/thermistors>
- BIPM Guides to Thermometry - Guide to Secondary Thermometry - Thermistor Thermometry (2014) <https://www.bipm.org/documents/20126/41773843/Guide-SecTh-Thermistor-Thermometry.pdf/87e2fdc8-14fc-e977-918e-b801752d06a0?version=1.3&t=1593014016288&download=true>

Odporový detektor teploty RTD

Rezistor vyrobený z kovu so známym teplotným súčiniteľom odporu (Resistance Temperature Detector)

- Vynájdene v 1871 Sir William Siemens
- Prvá praktická aplikácia/produkt 1885, H. L. Callendar
- Odpor sa mení s teplotou (takmer lineárne)
- Rezistívne senzory majú kladný teplotný koeficient odporu
- Materiály
  - Pt najstabilnejšia, dobrá linearita, $-260...+850\text{ }^{\circ}\text{C}$, $\alpha \sim 3,9 \times 10^{-3}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$
  - Cu najlepšia linearita, $-100...+260\text{ }^{\circ}\text{C}$, $\alpha \sim 4,3 \times 10^{-3}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$
  - Ni najvyššia citlivosť, $-100...+260\text{ }^{\circ}\text{C}$, $\alpha \sim 6,7 \times 10^{-3}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$

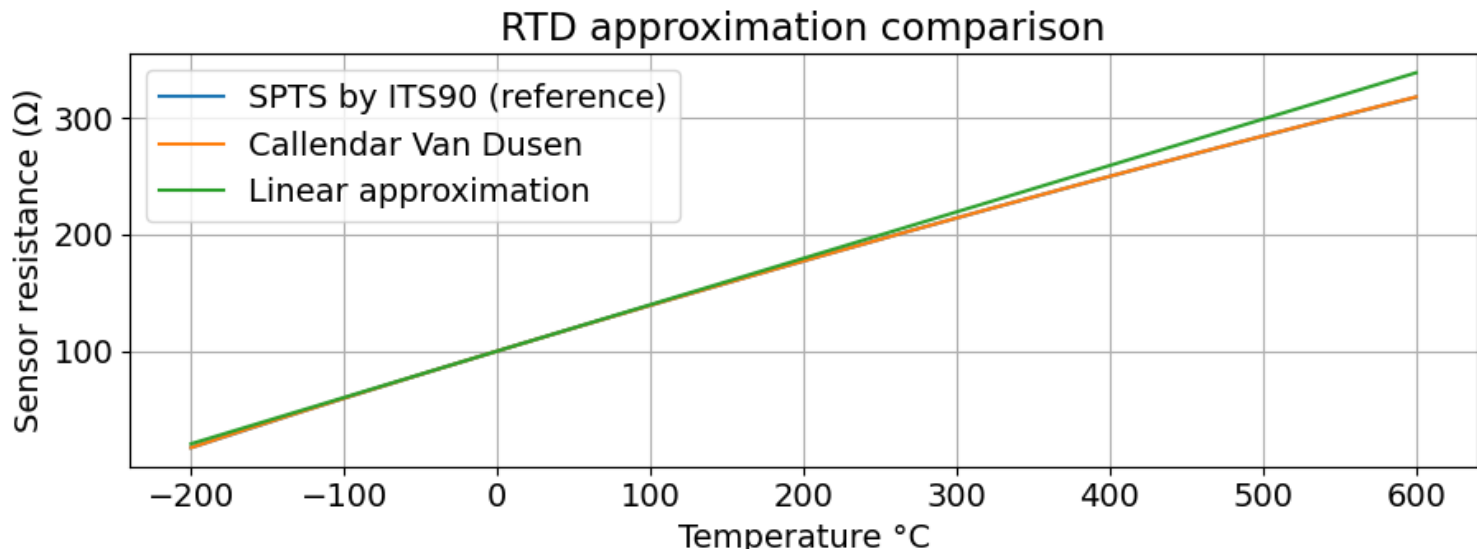
Elektricky predstavuje meranie teploty RTD senzorom problém merania odporu s vysokým rozlíšením

Odporový detektor teploty RTD

Hodnota odporu ako funkcia teploty. Najpoužívanéjšie aproximácie (rovnice):

- Lineárna aproximácia
- Callendar – Van Dusen
- ITS-90

Typické hodnoty odporu 0,25-2,5-25-100-1000 Ω

Odporový detektor teploty RTD

Hodnota odporu ako funkcia teploty. Lineárna aproximácia

$$R_T = R_{0^\circ\text{C}}(1 + \alpha t)$$

Kde:

R_T je hodnota odporu pri teplote t ($^\circ\text{C}$)

$R_{0^\circ\text{C}}$ je hodnota odporu pri teplote 0 $^\circ\text{C}$, typ. 25, 100, 100 Ω

α je materiálová konštanta pre platínu. Typ. $3,851 \times 10^{-3}$ $^\circ\text{C}^{-1}$

Hodnota teploty sa z nameranej hodnoty odporu jednoducho vypočíta z rovnice

$$t = \frac{\frac{R_T}{R_{0^\circ\text{C}}} - 1}{\alpha}$$

Odporový detektor teploty RTD

Hodnota odporu ako funkcia teploty. Callendar – Van Dusen aproximácia

$$R_T = \begin{cases} R_{0^\circ\text{C}}(1 + At + Bt^2) & 0^\circ\text{C} \leq t < 661^\circ\text{C} \\ R_{0^\circ\text{C}}(1 + At + Bt^2 + C(t - 100)t^3) & -221^\circ\text{C} < t < 0^\circ\text{C} \end{cases}$$

Kde:

R_T je hodnota odporu pri teplote t ($^\circ\text{C}$)

$R_{0^\circ\text{C}}$ je hodnota odporu pri teplote 0°C , typ. 25, 100, 100 Ω

A , B , C sú konštanty vypočítané z experimentálneho merania odporu

$A = 3.9083 \times 10^{-3} \text{ }^\circ\text{C}^{-1}$ $B = -5,775 \times 10^{-7} \text{ }^\circ\text{C}^{-2}$ $C = -4,183 \times 10^{-12} \text{ }^\circ\text{C}^{-3}$

Hodnota teploty sa z nameranej hodnoty odporu vypočíta ako korene kvadratickej rovnice (kladné t), alebo numericky (záporné t)

Odporový detektor teploty RTD

Hodnota odporu ako funkcia teploty. ITS-90 aproximácia

Pre teploty 13.8033 K - 273.16 K

$$W_r(T_{90}) = \exp \left(A_0 + \sum_{i=1}^{12} A_i \left[\frac{\ln(T_{90}/273.16 \text{ K}) + 1.5}{1.5} \right]^i \right),$$

$$T_{90} = 273.16 \text{ K} \left(B_0 + \sum_{i=1}^{15} B_i \left[\frac{W_r(T_{90})^{1/6} - 0.65}{0.35} \right]^i \right).$$

273.16 K - 1234.93 K

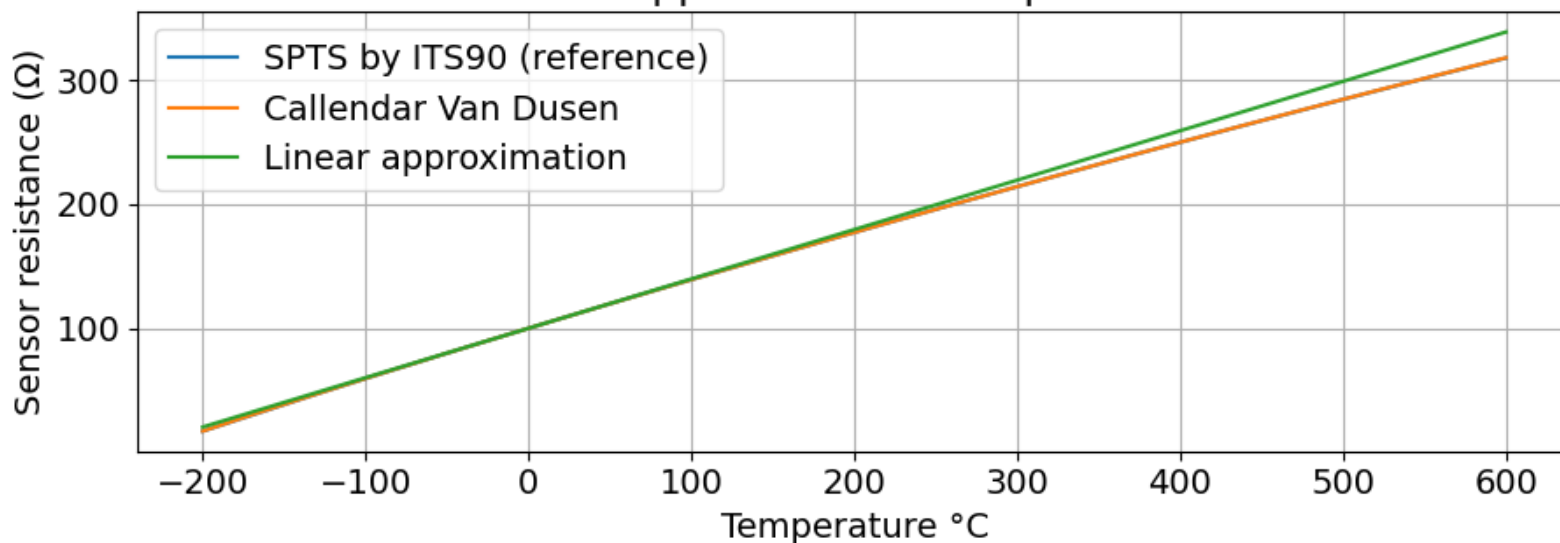
$$W_r(T_{90}) = C_0 + \sum_{i=1}^9 C_i \left[\frac{T_{90}/\text{K} - 754.15}{481} \right]^i.$$

$$T_{90}/\text{K} = 273.15 + D_0 + \sum_{i=1}^9 D_i \left[\frac{W_r(T_{90}) - 2.64}{1.64} \right]^i$$

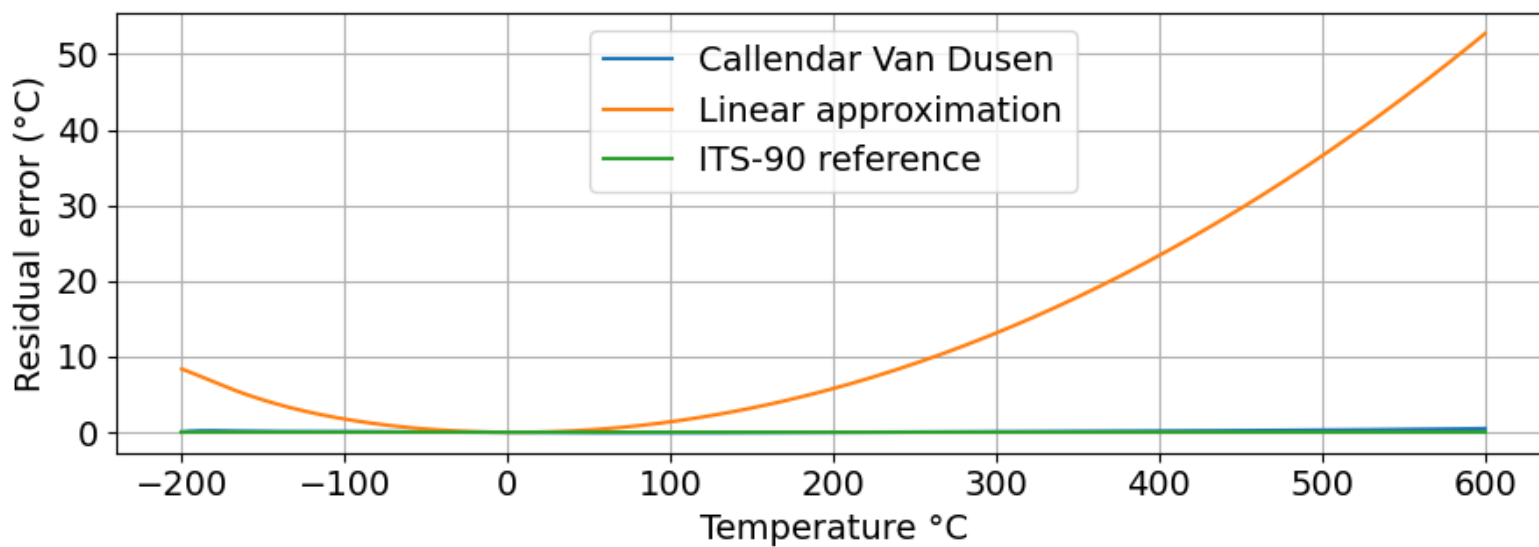
- Referenčné funkcie pre metrologické laboratóriá...
- Normalizovaná hodnota W_r platná pre všetky menovité odpory
- Zložitejšie na implementáciu, ale:
  - Úplne definované
  - Ľahko sa kalibrujú

i	A_i	B_i	C_i	D_i
0	-2.135 347 29	0.183 324 722	2.781 572 54	439.932 854
1	3.183 247 20	0.240 975 303	1.646 509 16	472.418 020
2	-1.801 435 97	0.209 108 771	-0.137 143 90	37.684 494
3	0.717 272 04	0.190 439 972	-0.006 497 67	7.472 018
4	0.503 440 27	0.142 648 498	-0.002 344 44	2.920 828
5	-0.618 993 95	0.077 993 465	0.005 118 68	0.005 184
6	-0.053 323 22	0.012 475 611	0.001 879 82	-0.963 864
7	0.280 213 62	-0.032 267 127	-0.002 044 72	-0.188 732
8	0.107 152 24	-0.075 291 522	-0.000 461 22	0.191 203
9	-0.293 028 65	-0.056 470 670	0.000 457 24	0.049 025
10	0.044 598 72	0.076 201 285		
11	0.118 686 32	0.123 893 204		
12	-0.052 481 34	-0.029 201 193		
13		-0.091 173 542		
14		0.001 317 696		
15		0.026 025 526		

RTD approximation comparison

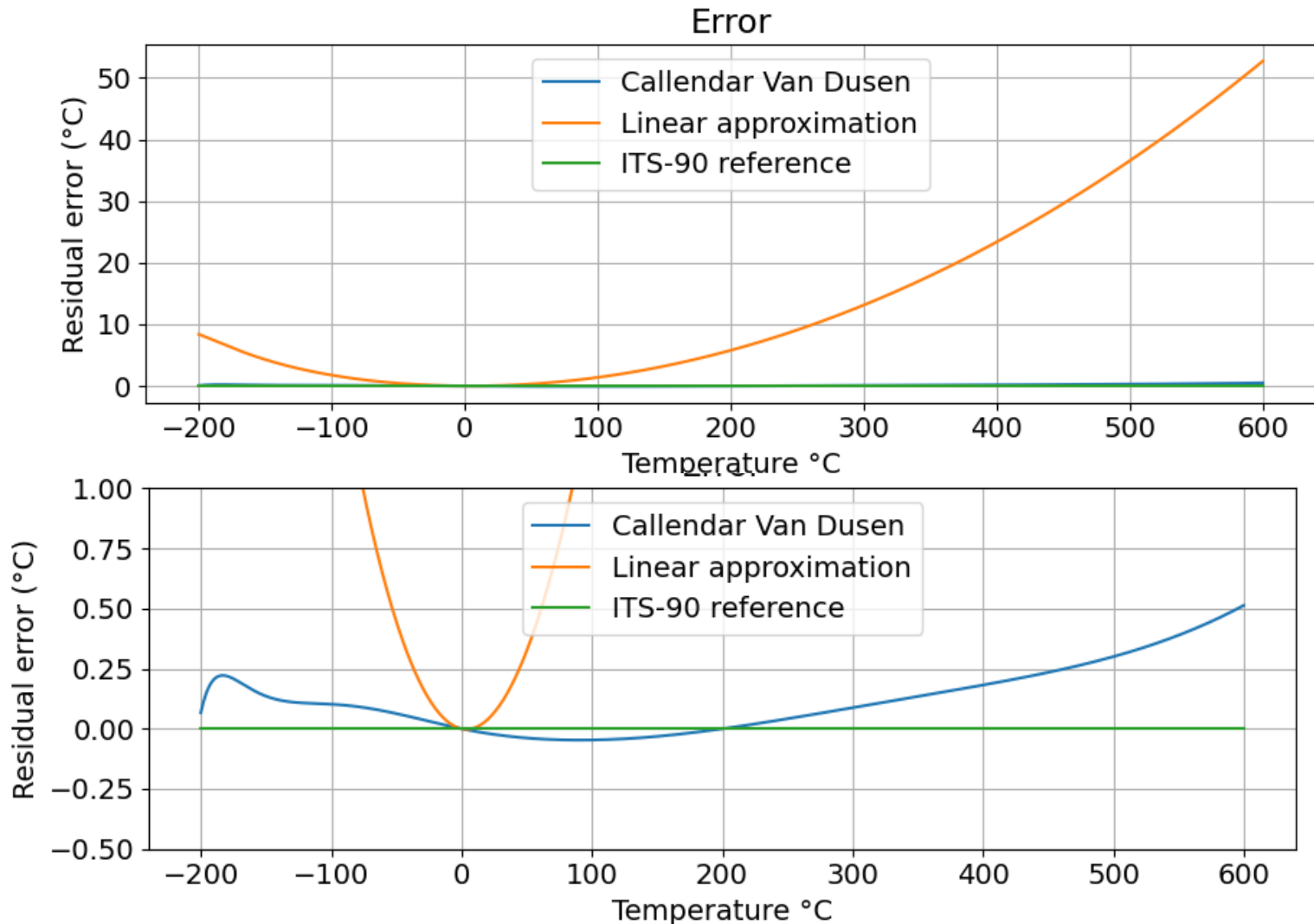

Error

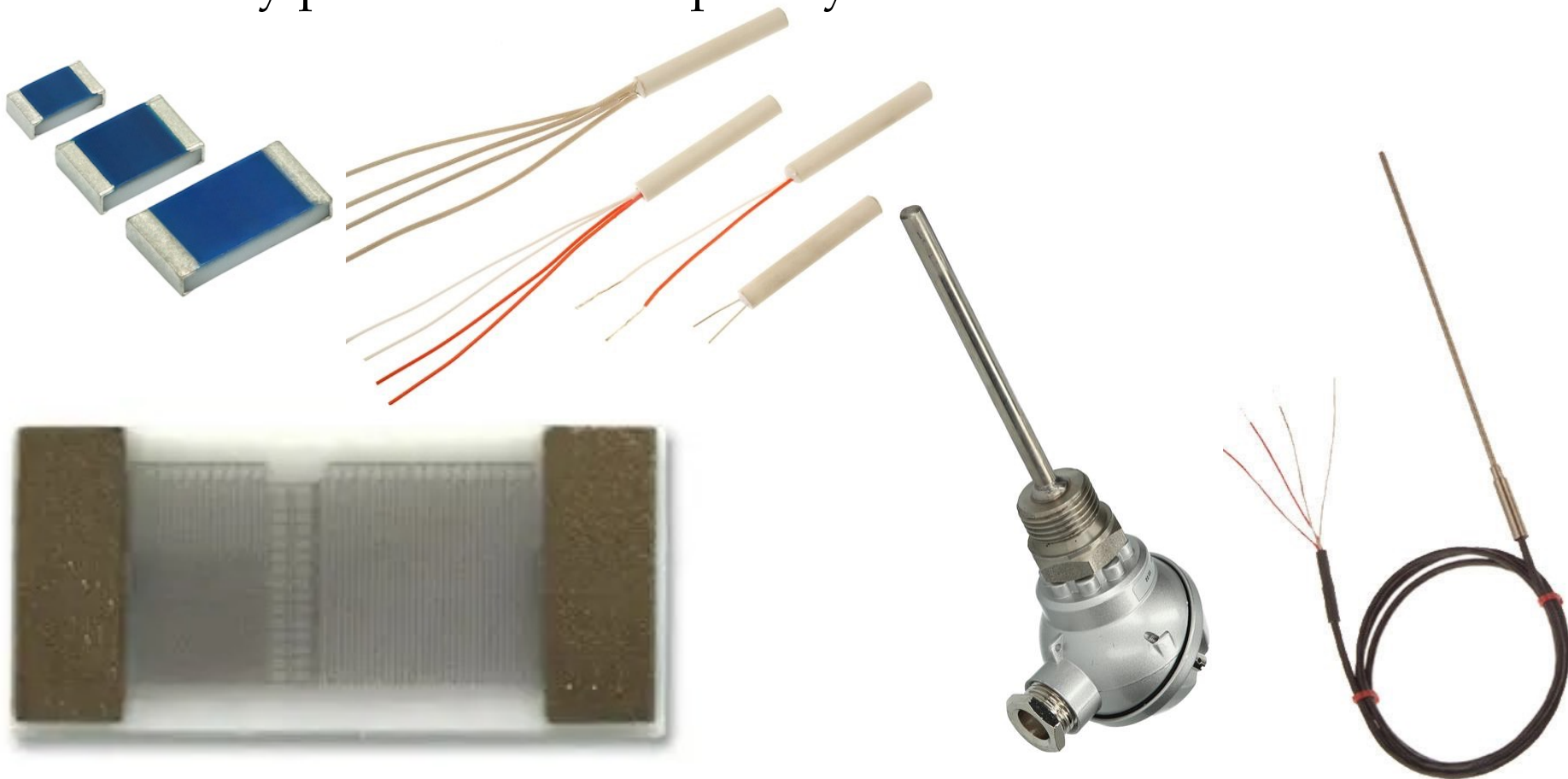

Odporový detektor teploty RTD

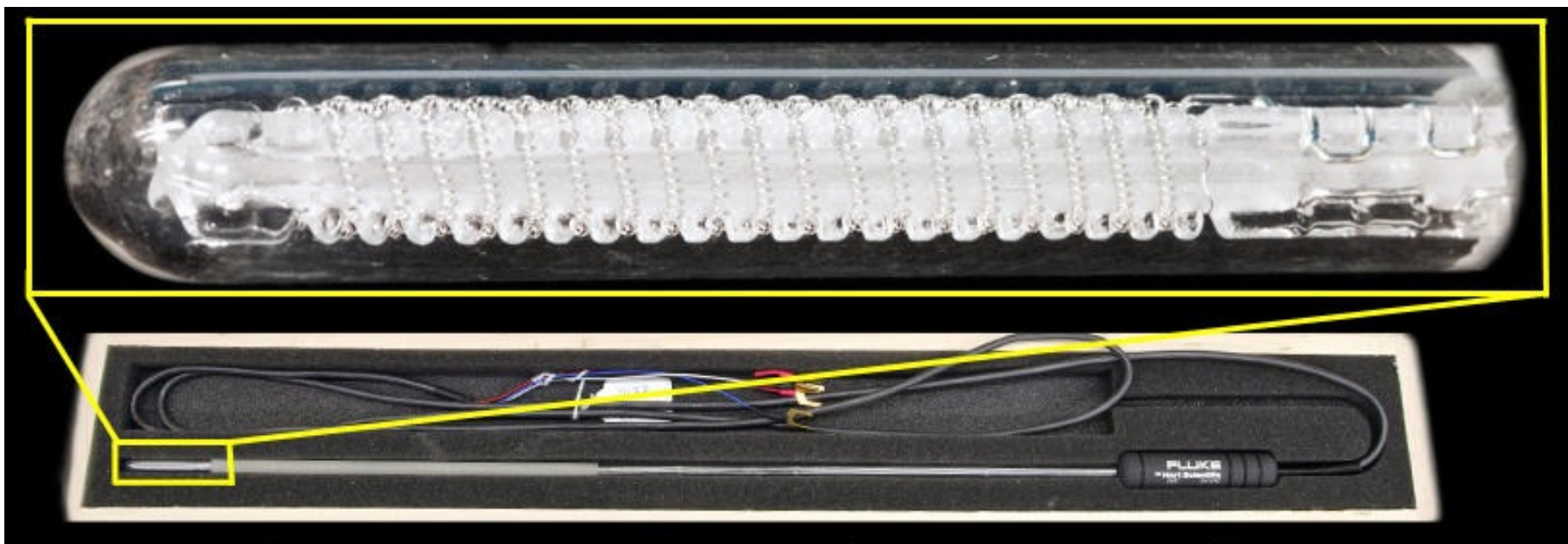
Odporový detektor teploty RTD

Senzory pre elektroniku a priemysel

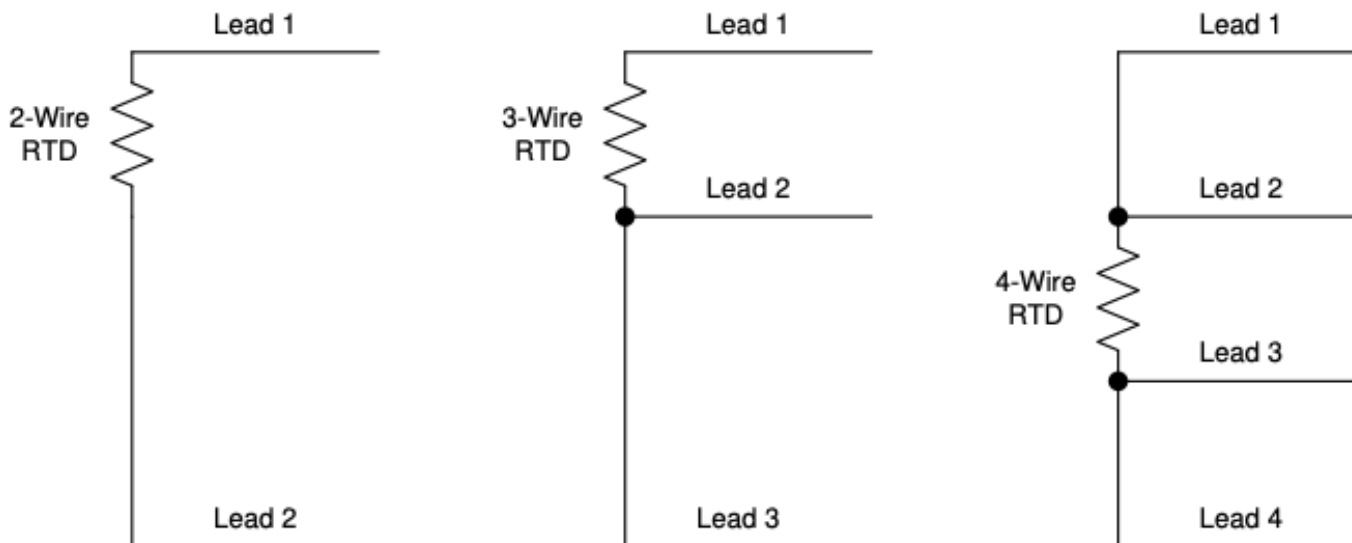
Odporový detektor teploty RTD

Senzory pre metrológiu teploty

Odporový detektor teploty RTD

Pripojenie senzora a meranie odporu

Figure 1-3. Two-Wire, Three-Wire, and Four-Wire RTDs

Odporový detektor teploty RTD

Pripojenie senzora a meranie odporu

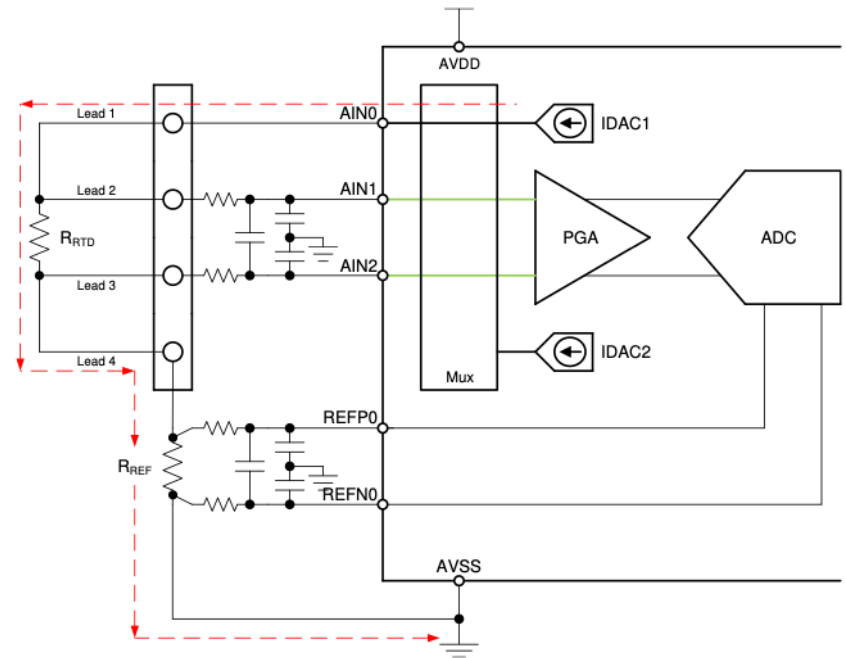
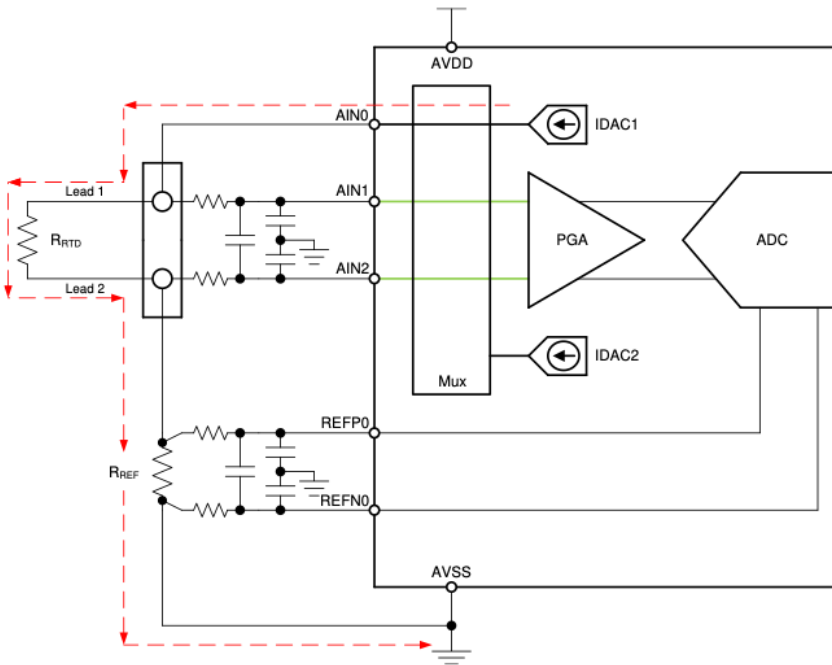

Figure 2-1. Two-Wire RTD, Low-Side Reference Measurement Circuit   Figure 2-6. Four-Wire RTD, Low-Side Reference Measurement Circuit

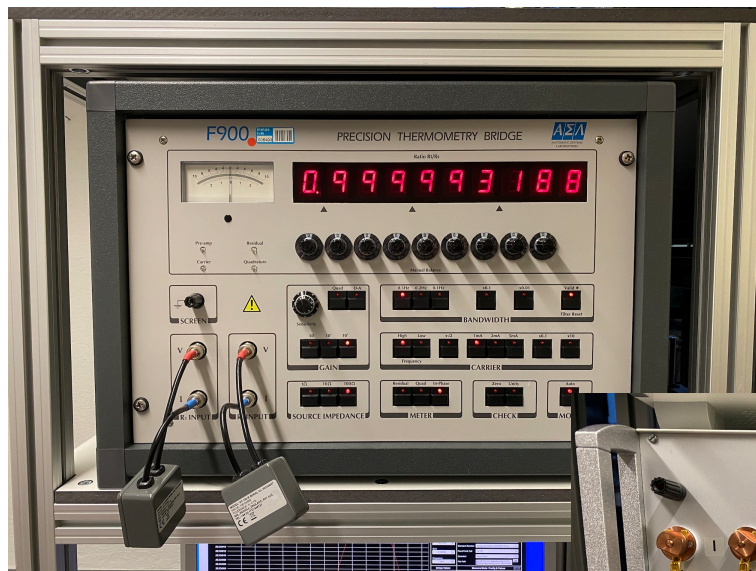
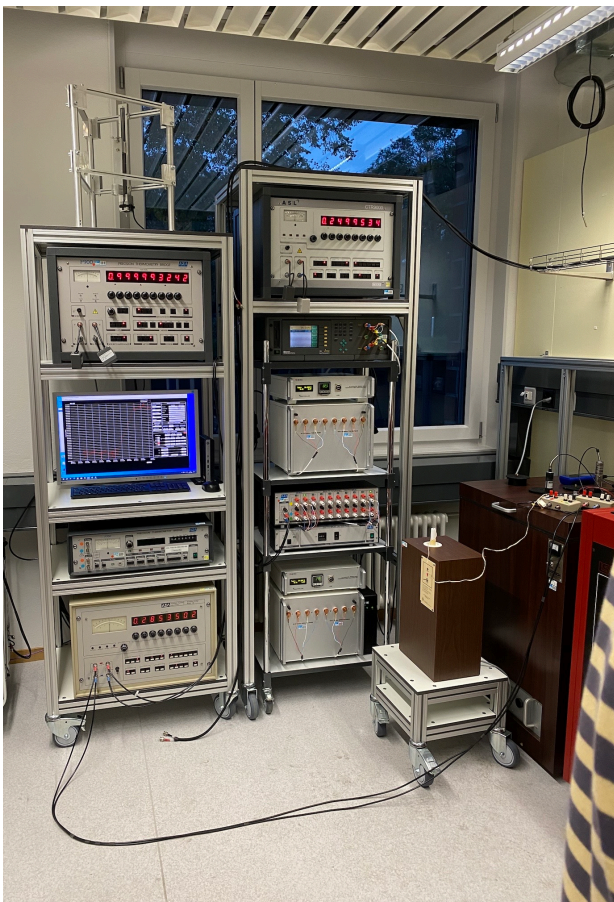
Texas Instruments Application Note

A Basic Guide to RTD Measurements <https://www.ti.com/lit/an/sbaa275a/sbaa275a.pdf>

Odporový detektor teploty RTD

Meranie odporu precíznym porovnávacím AC mostíkom

Odporový detektor teploty RTD

- + RTD senzor má stredne vysokú citlivosť na zmenu teploty
- + Širší rozsah teplôt, typicky
  - $-150\text{ °C} \dots +450\text{ °C}$ (priemysel),
  - $13,8033\text{ K} \dots 1234,93\text{ K}$ (metrológia ITS-90)
- + RTD sa používajú v aplikáciách s najvyššou presnosťou (absolútna chyba $0,001\text{ °C}$)
- + Vysoká stabilita a opakovateľnosť
- +/- Takmer lineárna charakteristika vyžaduje meranie odporu s vysokým rozlíšením
- Cena, najlacnejšie tenkovrstvové sensory začínajú na jednotkách €/ks

RTD literatúra

- BIPM Guides to Thermometry – Guide to the Realization of the ITS-90: Platinum Resistance Thermometry <https://www.bipm.org/en/committees/cc/cct/guides-to-thermometry>
- BIPM Guides to Thermometry – Guide to Secondary Thermometry: Industrial Platinum Resistance Thermometers <https://www.bipm.org/en/committees/cc/cct/guides-to-thermometry>
- Texas Instruments Application Note A Basic Guide to RTD Measurements <https://www.ti.com/lit/an/sbaa275a/sbaa275a.pdf>

Termočlánok (Thermocouple)

Vznik napätia pri spojení dvoch rôznych kovov

- Objavené v 1821 Thomas Johan Seebeck. Všimol si výchylku kompasu vedľa vodičov z rôzneho materiálu ak sa jeden koniec ohrial – termoelektrické napätie
- Používajú sa rôzne kombinácie kovov, podľa požadovaného teplotného rozsahu
- Generované napätie je takmer lineárna funkcia rozdielu teplôt
- Typická citlivosť desiatky $\mu\text{V}/^\circ\text{C}$

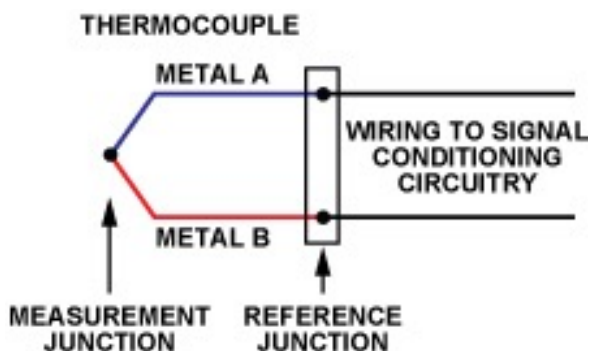
Elektricky predstavuje meranie teploty termočlánkom problém merania napätia veľmi nízkej hodnoty

Termočlánok (Thermocouple)

Najčastejšie používané materiály a teplotné rozsahy

Table 1: Summary of the commonly used thermocouple types.

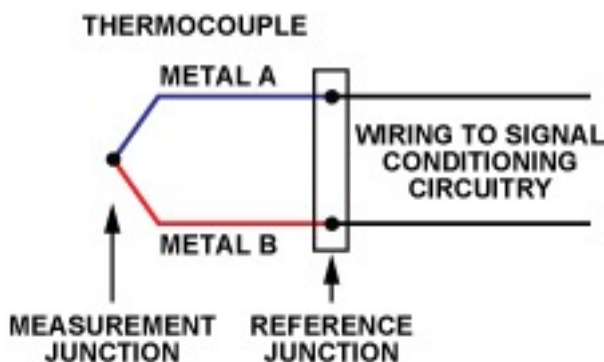
Thermocouple Type	Temperature range	Material description *	Typical usage
A	0 °C to 2500 °C	Tungsten/Rhenium	High temperatures, reducing atmospheres
B	0 °C to 1820 °C	Platinum/Rhodium	High temperatures, oxidising atmospheres
C	0 °C to 2315 °C	Tungsten/Rhenium	High temperatures, reducing atmospheres
E	-270 °C to 1000 °C	Chromel/Constantan	Medium and low temperatures, high output
J	-210 °C to 1200 °C	Iron/Constantan	Medium temperatures, reducing atmospheres
K	-270 °C to 1300 °C	Chromel/Alumel	Medium and low temperatures, general purpose oxidising
N	-270 °C to 1300 °C	Nicrosil/Nisil	Medium and low temperatures, general purpose oxidising
R	-50 °C to 1768 °C	Platinum/Rhodium	High temperatures, oxidising atmospheres, good accuracy
S	-50 °C to 1768 °C	Platinum/Rhodium	High temperatures, oxidising atmospheres, good accuracy
T	-270 °C to 400 °C	Copper/Constantan	Low temperatures, good accuracy
Au/Pt	0 °C to 1000 °C	Gold/Platinum	Medium temperatures, highest accuracy
Pt/Pd	0 °C to 1500 °C	Platinum/Palladium	High temperatures, highest accuracy

* Chromel and Alumel are registered trademarks of Concept Alloys, Inc.

Termočlánok (Thermocouple)

Najčastejšie používané materiály a teplotné rozsahy

ANSI Code	ANSI MC 96.1 Color Coding		Alloy Combination		Maximum T/C Grande temp. range	EMF(mv)Over Max.temp.range	IEC 584-3 Color Coding	IEC Code
	Thermocouple	Extension	+ Lead	- Lead				
K			NICKEL-CHROMIUM Ni-Cr	NICKEL-ALUMINUM Ni-Al	-270 to 1372°C -454 to 2501°F	-6.458 to 54.888		K
J			IRON Fe (magnetic)	CONTANTAN COOPER-NICKEL Cu-Ni	-210 to 1200°C -346 to 2193°F	-8.095 to 69.553		J
T			COPPER Cu	CONTANTAN COOPER-NICKEL Cu-Ni	-270 to 400°C -454 to 752°F	-6.258 to 20.872		T
E			NICKEL-CHROMIUM Ni-Cr	CONTANTAN COOPER-NICKEL Cu-Ni	-270 to 1000°C -454 to 1832°F	-9.835 to 76.373		E
N			NICROSIL Ni-Cr-Si	NISIL Ni-Si-Mg	-270 to 1300°C -450 to 2372°F	-4.345 to 47.513		N
S	NONE ESTABLISHED		PLATINUM-10% RHODIUM Pt-10%Rh	PLATINUM Pt	-50 to 1768°C -58 to 3214°F	-0.236 to 18.693		S
R	NONE ESTABLISHED		PLATINUM-13% RHODIUM Pt-13%Rh	PLATINUM Pt	-50 to 1768°C -58 to 3214°F	-0.226 to 21.101		R
B	NONE ESTABLISHED		PLATINUM-30% RHODIUM Pt-30%Rh	PLATINUM-6% RHODIUM Pt-6%Rh	0 to 1820°C 32 to 3308°F	0 to 13.820		B

<https://blazeprobes.com/types-thermocouples-temperature-ranges-color-codes/>

Termočlánok (Thermocouple)

Termoelektrické napätie pre jednotlivé druhy termočlánkov

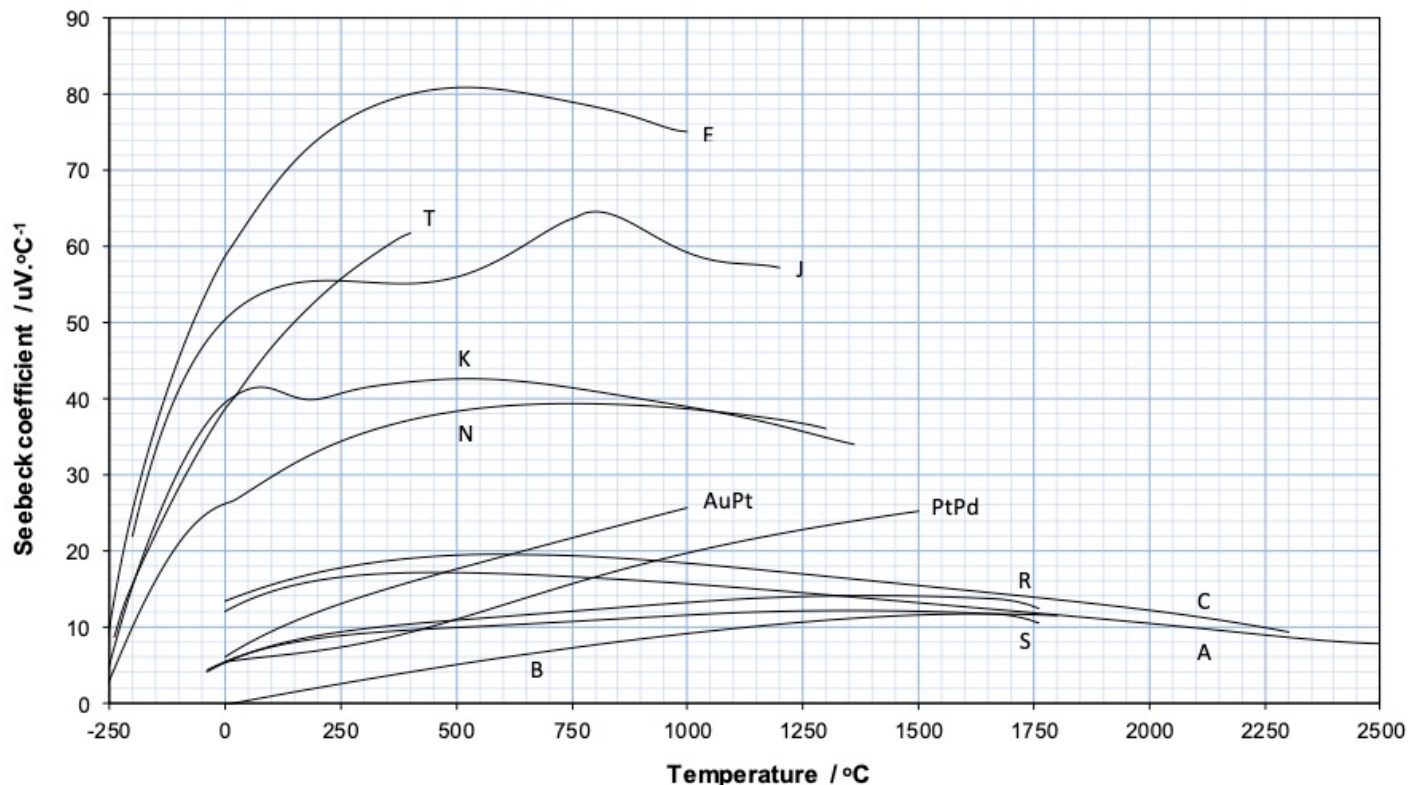
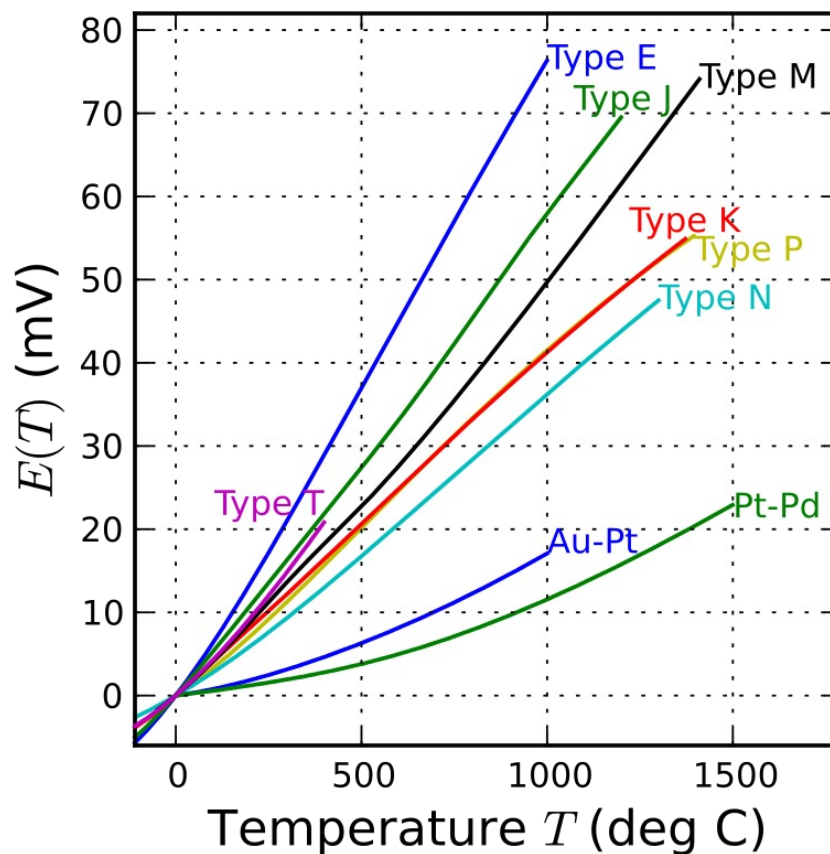
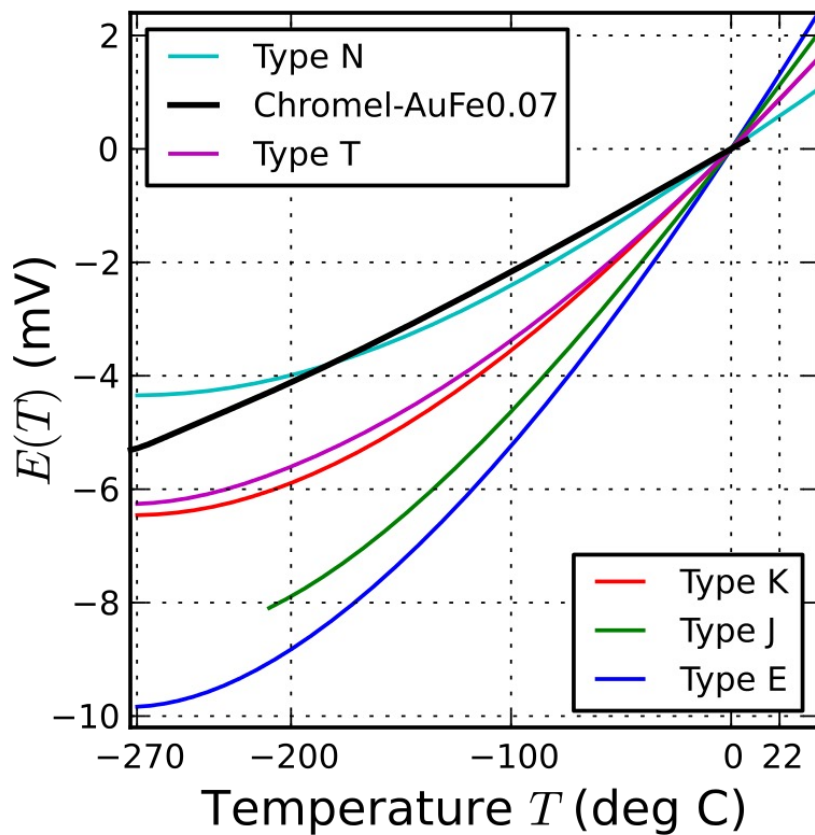

Figure 3. The Seebeck coefficient for common thermocouple types.

Termočlánok (Thermocouple)

Výstupné napätie v pracovnom rozsahu

Termočlánok (Thermocouple)

Výstupné napätie ako funkcia teploty. Zdroj NIST ITS-90 Thermocouple Database <https://srdata.nist.gov/its90/main/>

$$E = \sum_{i=0}^n c_i (t_{90})^i$$

$$E = \sum_{i=0}^n c_i (t_{90})^i + a_0 e^{a_1 (t_{90} - a_2)^2}$$

Type K Thermocouples Coefficients in mV

	-270 °C to 0 °C	0 °C to 1372 °C
$c_0 =$	$0.000000000000 \times 10^0$	$-0.176004136860 \times 10^{-1}$
$c_1 =$	$0.394501280250 \times 10^{-1}$	$0.389212049750 \times 10^{-1}$
$c_2 =$	$0.236223735980 \times 10^{-4}$	$0.185587700320 \times 10^{-4}$
$c_3 =$	$-0.328589067840 \times 10^{-6}$	$-0.994575928740 \times 10^{-7}$
$c_4 =$	$-0.499048287770 \times 10^{-8}$	$0.318409457190 \times 10^{-9}$
$c_5 =$	$-0.675090591730 \times 10^{-10}$	$-0.560728448890 \times 10^{-12}$
$c_6 =$	$-0.574103274280 \times 10^{-12}$	$0.560750590590 \times 10^{-15}$
$c_7 =$	$-0.310888728940 \times 10^{-14}$	$-0.320207200030 \times 10^{-18}$
$c_8 =$	$-0.104516093650 \times 10^{-16}$	$0.971511471520 \times 10^{-22}$
$c_9 =$	$-0.198892668780 \times 10^{-19}$	$-0.121047212750 \times 10^{-25}$
$c_{10} =$	$-0.163226974860 \times 10^{-22}$	
$a_0 =$		$0.118597600000 \times 10^0$
$a_1 =$		$-0.118343200000 \times 10^{-3}$
$a_2 =$		$0.126968600000 \times 10^3$

Termočlánok (Thermocouple)

Teplota, ako funkcia generovaného napätia. Zdroj NIST ITS-90 Thermocouple Database <https://srdata.nist.gov/its90/main/>

$$t_{90} = d_0 + d_1E + d_2E^2 + \dots d_nE^n$$

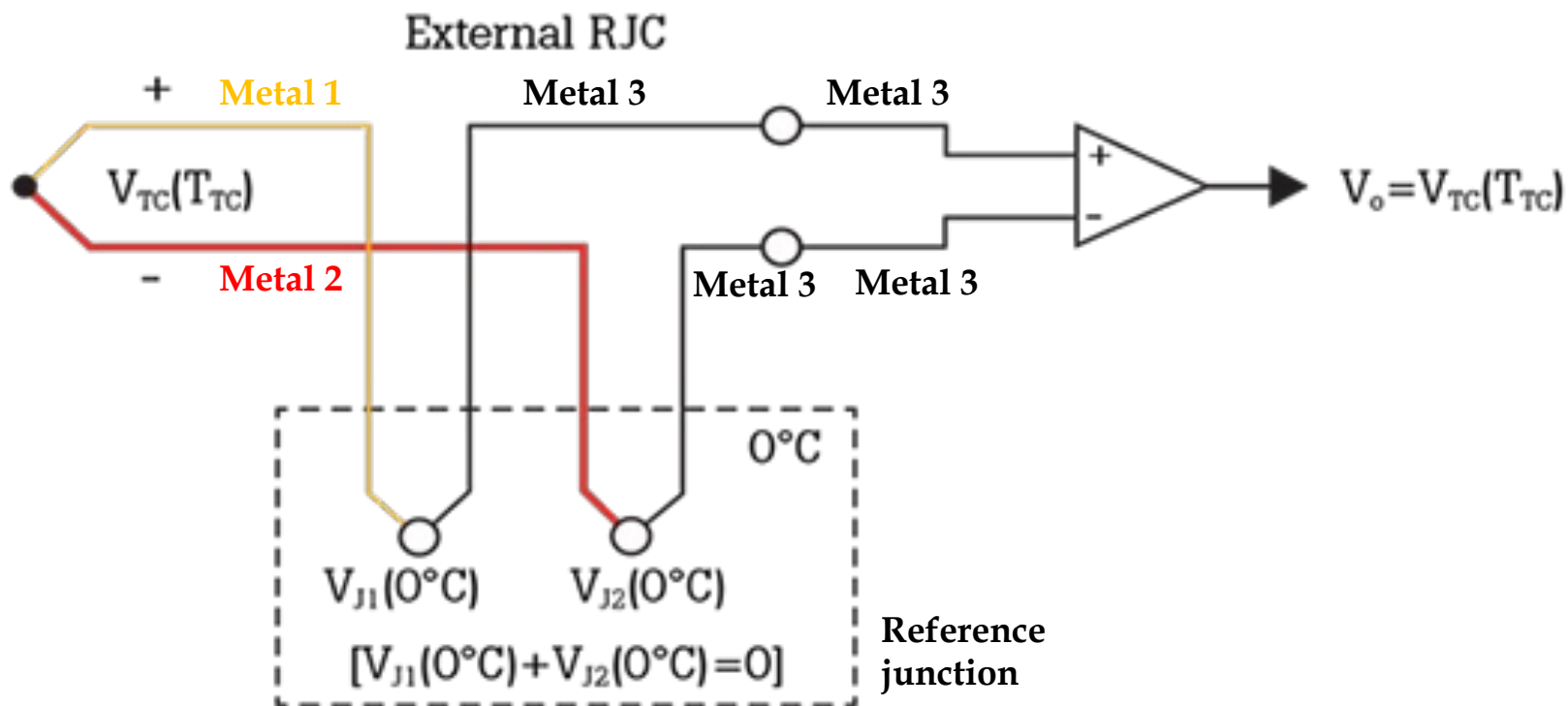
Type K Thermocouples Coefficients in mV

Temperature Range:	-200 °C to 0 °C	0 °C to 500 °C	500 °C to 1372 °C
Voltage Range:	-5.891 mV to 0 mV	0 mV to 20.644 mV	20.644 mV to 54.886 mV
$d_0 =$	0.000000×10^0	0.000000×10^0	-1.318058×10^2
$d_1 =$	2.5173462×10^1	2.508355×10^1	4.830222×10^1
$d_2 =$	-1.1662878×10^0	7.860106×10^{-2}	-1.646031×10^0
$d_3 =$	-1.0833638×10^0	-2.503131×10^{-1}	5.464731×10^{-2}
$d_4 =$	$-8.9773540 \times 10^{-1}$	8.315270×10^{-2}	-9.650715×10^{-4}
$d_5 =$	$-3.7342377 \times 10^{-1}$	-1.228034×10^{-2}	8.802193×10^{-6}
$d_6 =$	$-8.6632643 \times 10^{-2}$	9.804036×10^{-4}	-3.110810×10^{-8}
$d_7 =$	$-1.0450598 \times 10^{-2}$	-4.413030×10^{-5}	
$d_8 =$	$-5.1920577 \times 10^{-4}$	1.057734×10^{-6}	
$d_9 =$		-1.052755×10^{-8}	
Error Range:	-0.02 °C to 0.04 °C	-0.05 °C to 0.04 °C	-0.05 °C to 0.06 °C

Termočlánok (Thermocouple)

Termoelektrické napätie zodpovedá rozdielu napätia medzi studeným a teplým koncom.

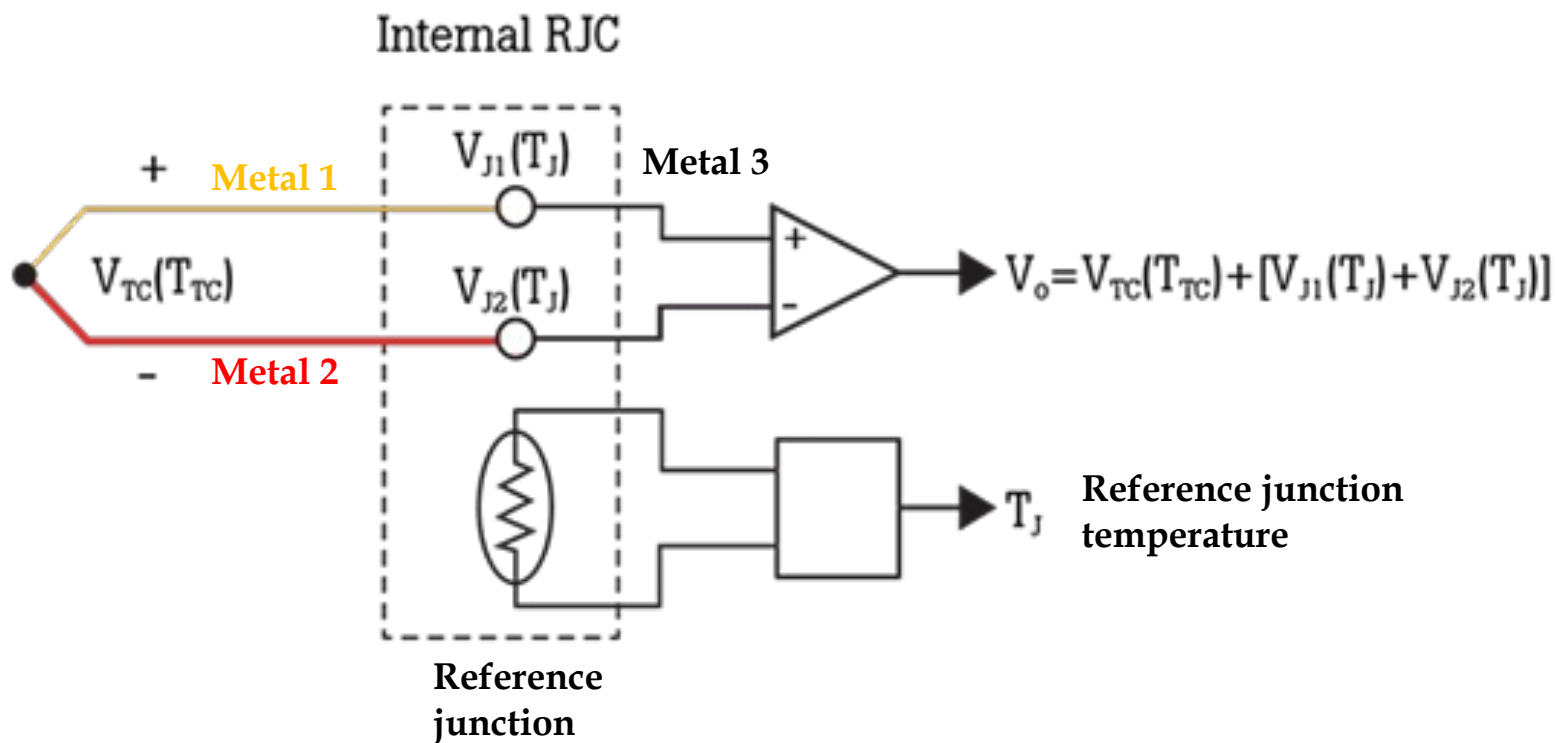

Obrazky: Fluke Calibration application note: How to calibrate a thermocouple

Termočlánok (Thermocouple)

Termoelektrické napätie zodpovedá rozdielu napätia medzi studeným a teplým koncom.

Termočlánok (Thermocouple)

Senzory pre elektroniku a priemysel

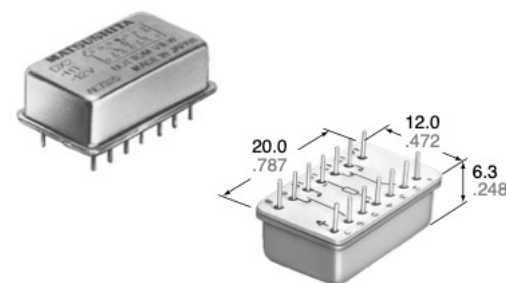
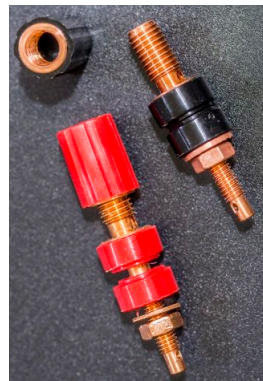
Foto: Labfacility

Termočlánok (Thermocouple)

Termoelektrické napätie ale vzniká aj kde ho nechceme...

Problém napr. pre veľmi precíznu meráciu techniku

Paired Materials	$\mu\text{V}/^\circ\text{C}$ (Q_{ab})
Copper-Copper	<0.2
Copper-Cadmium/Tin Solder	0.2
Copper-Gold	0.3
Copper-Silver	0.3
Copper-Brass	3
Copper-Lead-Tin Solder	5
Copper-Aluminum	5
Copper-Nickel	10
Copper-Kovar	40
Copper-Copper Oxide	>1000

SPECIFICATIONS

Contacts

Arrangement	2 Form C	
Initial contact bounce, max.	1 ms	
Contact pressure	Approx. 6 g .21 oz	
Initial contact resistance, max. (By voltage drop 6 V DC 1 A)	60 m Ω	
Electrostatic capacitance (Contact to contact)	Approx. 1 pF	
Thermal electromotive force (at nominal coil voltage)	Single side stable	35 μV
	Latching type	1 μV

Foto: Illya Tsemenko

Termočlánok (Thermocouple)

- + Širší rozsah teplôt, od kryogenických po $>2500\text{ }^{\circ}\text{C}$
- + Odolnosť
- + Cena
- + Najjednoduchší prijímač je ručičkový millivoltmeter
- +/- Takmer lineárna charakteristika vyžaduje meranie napätia s vysokým rozlíšením
- Meranie veľmi nízkych napätí v zarušenom priemyselnom prostredí
- Pre presné merania nutná referenčná lázeň $0\text{ }^{\circ}\text{C}$, alebo nutné poznať a udržiavať teplotu studeného konca s vysokou presnosťou

Termočlánok literatúra

- Bureau International des Poids et Mesures – Guide to Secondary Thermometry. Thermocouple Thermometry: 1. General Usage
<https://www.bipm.org/en/committees/cc/cct/guides-to-thermometry>
- Guide to Secondary Thermometry. Thermocouple Thermometry: Thermocouple Thermometry: 2. Calibration
<https://www.bipm.org/en/committees/cc/cct/guides-to-thermometry>
- NIST ITS-90 Thermocouple Database <https://srdata.nist.gov/its90/main/>
- Fluke Calibration application note: How to calibrate a thermocouple
<https://s3.amazonaws.com/download.flukecal.com/pub/literature/6004550c-how-to-cal-thermocouple-an-w.pdf>
- ELSO Termočlánok - popis, zliatiny a napätie
<https://www.else.sk/sk/blog/technologie/termoclanok>

Budený polovodičový priechod

Prúd pretekajúci P-N priechodom je veľmi zložitá funkcia teploty a parametrov polovodiča

Túto závislosť vieme využiť pre meranie teploty

Budený polovodičový priechod

PN diode Voltage-Temperature Characteristics

A pn-diode can be used as a thermometer because the saturation current of a diode is temperature dependent. This is convenient for measuring the temperature of a circuit. The current-voltage characteristic of a diode is described by the diode equation,

$$I = I_S \left(\exp\left(\frac{eV}{k_B T}\right) - 1 \right) \quad [\text{A}].$$

Where I is the current, I_S is the saturation current, e is the charge of an electron, V is the voltage, k_B is Boltzmann's constant, and T is the absolute temperature. For a pn-diode, the saturation current can be written as,

$$I_S = A e n_i^2 \left(\frac{D_p}{L_p N_d} + \frac{D_n}{L_n N_a} \right).$$

Here A is the area of the diode perpendicular to the current flow, n_i is the intrinsic carrier concentration, N_d is the donor concentration, N_a is the acceptor concentration, D_n is the diffusion constant for electrons, D_p is the diffusion constant for holes, $L_n = \sqrt{D_n \tau_n}$ is the diffusion length for electrons, $L_p = \sqrt{D_p \tau_p}$ is the diffusion constant for holes, τ_n is the minority carrier lifetime for electrons, and τ_p is the minority carrier lifetime for holes.

The intrinsic carrier density is a strong function of temperature,

$$n_i = \sqrt{N_c \left(\frac{T}{300}\right)^{3/2} N_v \left(\frac{T}{300}\right)^{3/2} \exp\left(\frac{-E_g}{2k_B T}\right)}.$$

Here N_c is the effective density of states in the conduction band at 300 K, N_v is the effective density of states in the valence band at 300 K, and E_g is the band gap. The temperature dependence of the band gap can be input into the form below. The diffusion constants are related to the mobilities by the Einstein relation,

$$D_n = \frac{\mu_n k_B T}{e} \quad D_p = \frac{\mu_p k_B T}{e},$$

http://lampx.tugraz.at/~hadley/psd/L6/VT_I.php

Budený polovodičový priechod

- Dôsledok?

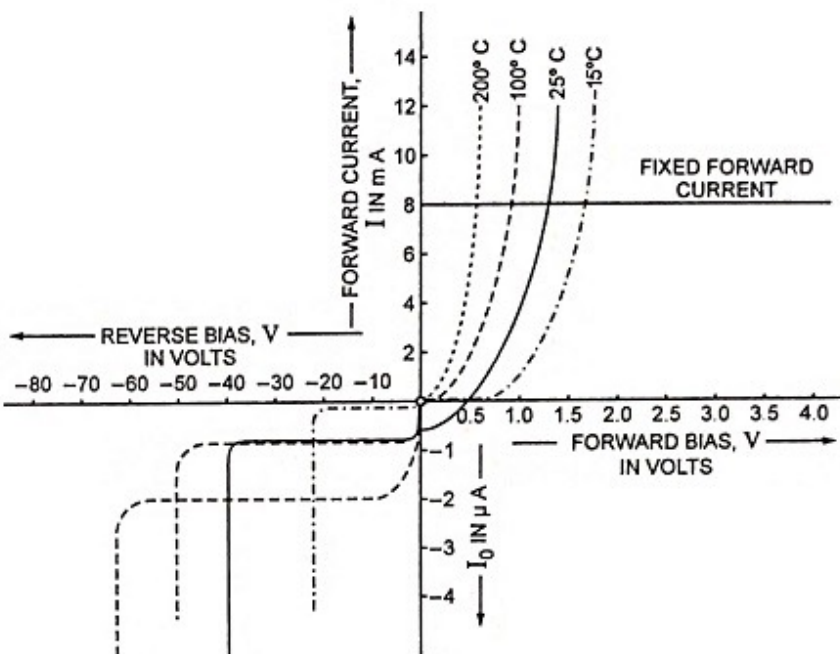

Fig. 7.18 Variation in Diode Characteristics With Variations in Temperature

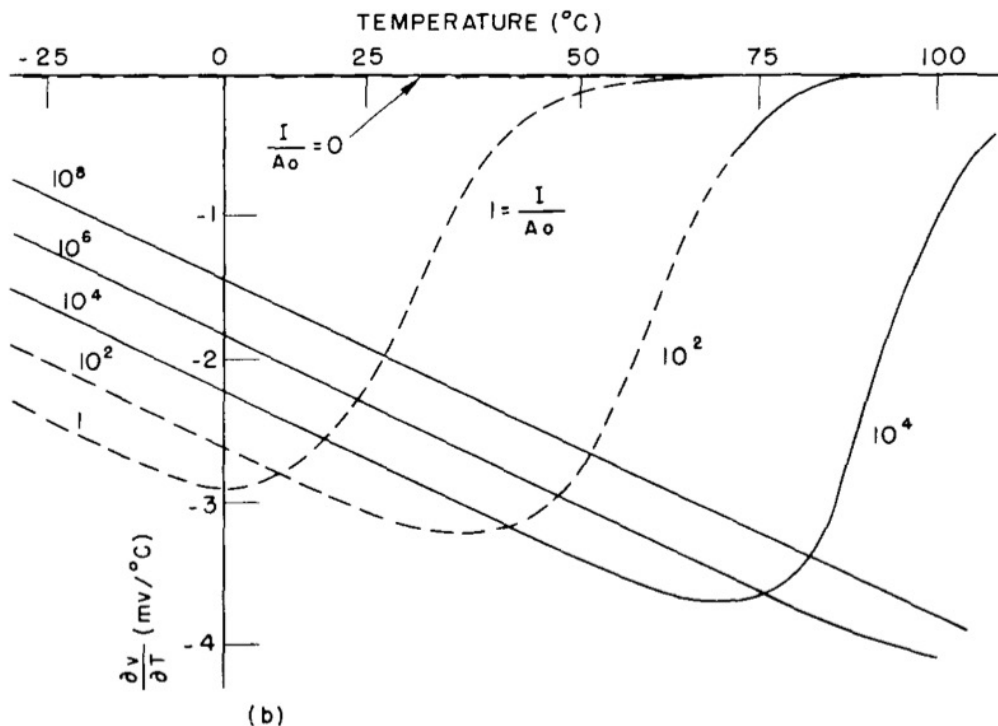
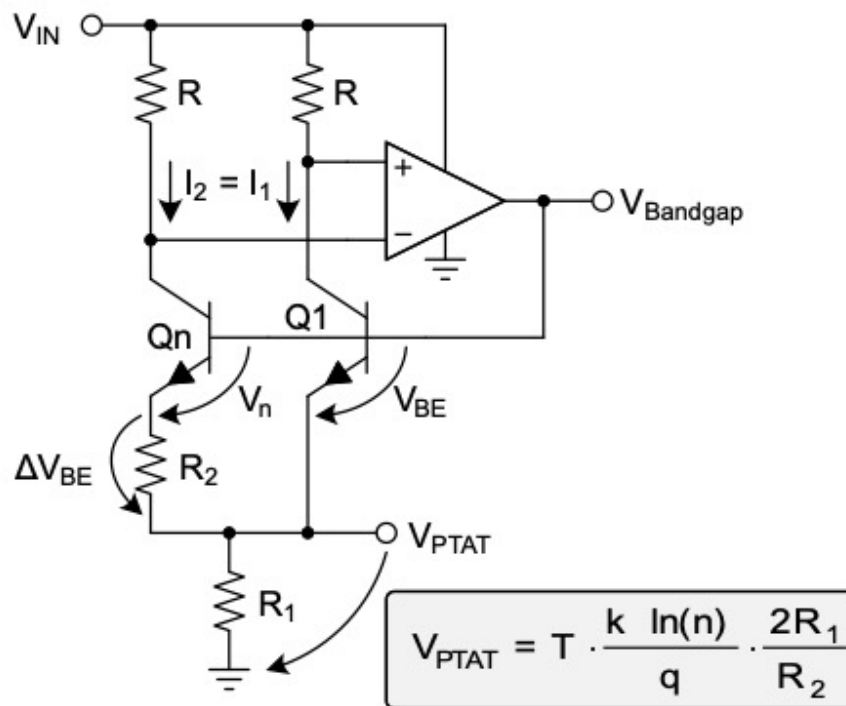

Fig. XI-3. Temperature coefficient of the forward-biased voltage of junction diodes: (a) germanium diodes; (b) silicon diodes.

Budený polovodičový priechod

- Využitie v praxi – zdroj napätia priamo úmerný absolútnej teplote realizovateľný polovodičovými technológiami na čipe

Figure 6. V_{PTAT} Temperature Sensor

Budený polovodičový priechod

- + Hotové riešenie vo forme integrovaného obvodu, analógový, alebo digitálny výstup
- + Ľahko realizovateľné na čipe štandardnými technológiami
- + Cena
- + Možná kalibrácia priamo z výroby
- +/- Stredne dobrá presnosť, typ. $\pm 0,5 \dots \pm 5 \text{ }^\circ\text{C}$, špeciálne $0,1 \text{ }^\circ\text{C}$
- +/- Nízky rozsah teplôt, typ. $-40 \text{ }^\circ\text{C} \dots 125 \text{ }^\circ\text{C}$, špeciálne senzory $-55 \text{ }^\circ\text{C} \dots 155 \text{ }^\circ\text{C}$

Polovodičové senzory literatúra

- PHT.301 Physics of Semiconductor Devices: PN diode Voltage-Temperature Characteristics http://lampx.tugraz.at/~hadley/psd/L6/VT_I.php
- Lipsky, A. H.; Hurtig, C. R.; Martindale, R. B.; Jackson, W. D.; Nelson, R. E. Transistor and Diode Studies <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/52058>
- Texas Instruments application report SNAA267A Semiconductor Temperature Sensors Challenge Precision RTDs and Thermistors in Building Automation <https://www.ti.com/lit/an/snaa267a/snaa267a.pdf>

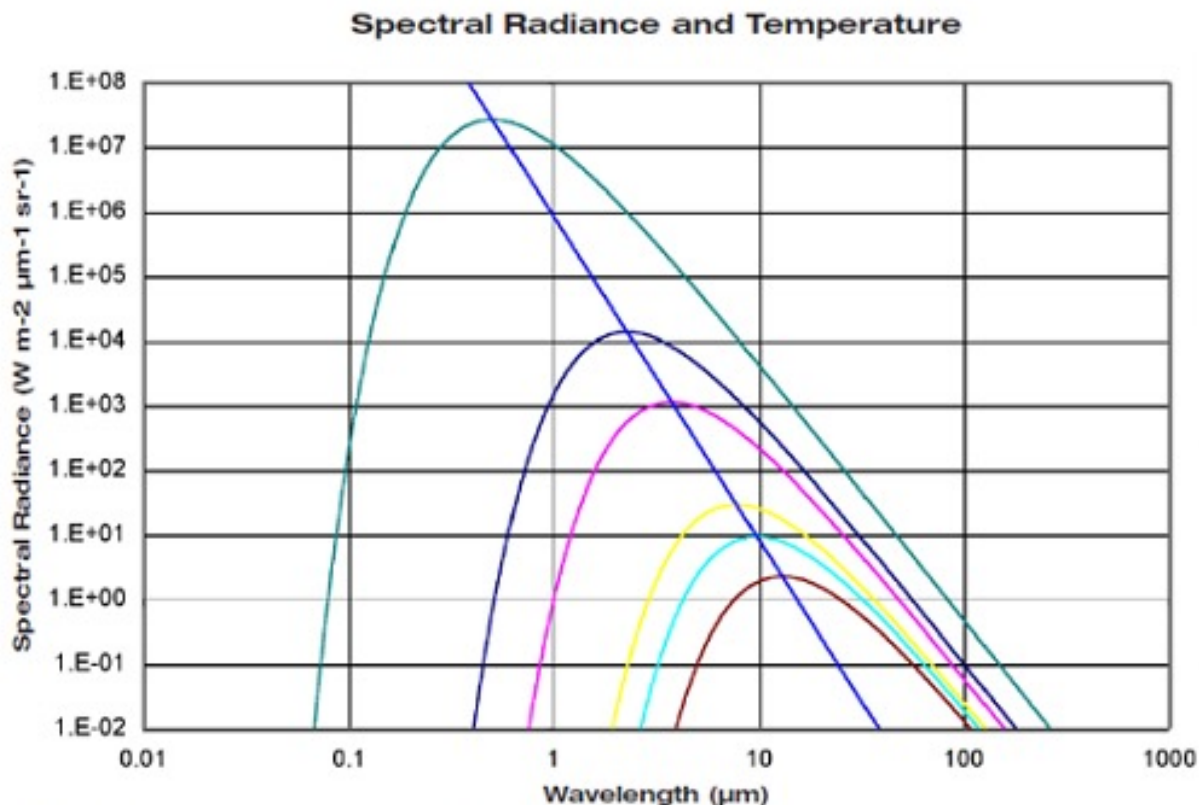
Detektory elektromagnetického žiarenia

Žiarenie čierneho telesa

- V 1859 Kirchhoff definoval čierne teleso ako objekt, ktorý je ideálny žiarič, alebo absorbér žiarenia
- Dekáda 1890-1900, experimentálne a teoretické pokusy definovať spektrálnu distribúciu žiarenia – koľko energie sa vyžaruje na akej vlnovej dĺžke ako funkcia teploty
- 1900 Max Planck teoreticky odvodil spektrum vyžarovania zo základných prírodných princípov (Nobelova cena 1918)

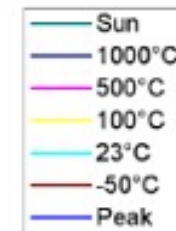
Detektory elektromagnetického žiarenia

Žiarenie čierneho telesa

BLACKBODY RADIATION

$$E(\lambda, T) = \frac{2hc^2}{\lambda^5} \cdot \frac{1}{e^{hc/\lambda kT} - 1}$$

The peak on the graph corresponds to the brightest wavelengths.
The peak moves to the left and the whole curve moves up as the temperature increases.

Detektory elektromagnetického žiarenia

Emisivita materiálov: Parameter vyjadrujúci schopnosť objektu vyžiariť elektromagnetickú energiu (teplo)

- Leštený kov 0.0
- Čierne teleso 1.0

$$\varepsilon = \frac{\text{Vyžarovanie z povrchu objektu}}{\text{Vyžarovanie čierneho telesa}}$$

Material	Emissivity Values		
	1.0µm	1.6µm	8-14µm
Aluminum			
Unoxidized	0.1-0.2	0.02-0.2	n.r.
Oxidized	0.4	0.4	0.2-0.4

Material	Emissivity Values			
	1.0 µm	5.0 µm	7.9 µm	8-14 µm
Asbestos	0.9	0.9	0.95	0.95
Asphalt	n.r.	0.9	0.95	0.95
Paint (non-Al.)		0.9-0.95	0.9-0.95	
Paper (any color)	n.r.	0.95	0.95	0.95

Detektory elektromagnetického žiarenia - literatúra

- This Month in Physics History: October 1900: Planck's Formula for Black Body Radiation <https://www.aps.org/publications/apsnews/200210/history.cfm>
- Emissivity Values for Metals <https://www.flukeprocessinstruments.com/en-us/service-and-support/knowledge-center/infrared-technology/emissivity-metals>
- Emissivity Values for Common Materials <https://www.flukeprocessinstruments.com/en-us/why-use-pyrometers%3F-0>

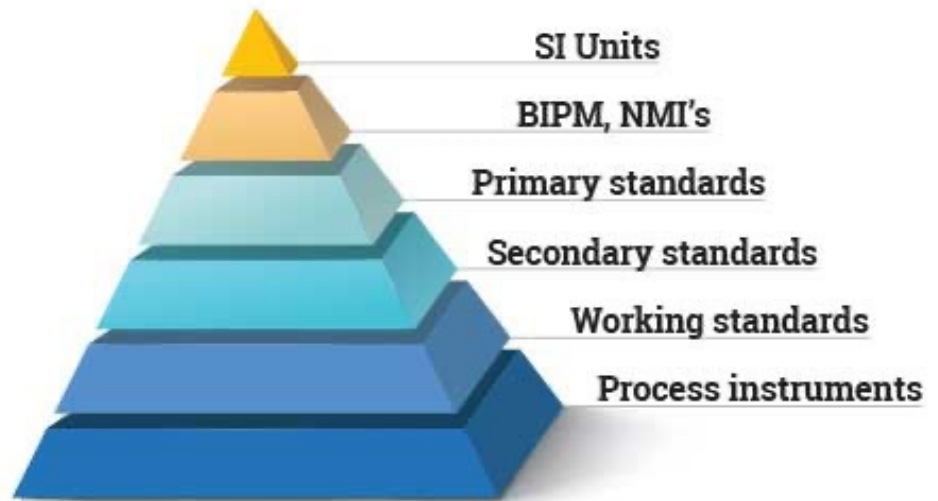
Kalibrácia

Kalibrácia (calibration) je akt porovnávania testovaného zariadenia (DUT) neznámej hodnoty s referenčným štandardom známej hodnoty.

Kalibrácia sa zvyčajne vykonáva, aby určila chybu merania alebo overila presnosť neznámej hodnoty DUT.

Justovanie (adjustment)

?

Kalibrácia

1. Kalibrácia porovnaním merania DUT s meraním kalibrovaného referenčného štandardu, alebo voči zdroju známej hodnoty definovanom základnými prírodnými konštantami – primárne etalóny (napr. kvantové javy, trojný bod vody, tuhnutie materiálu).
2. Kalibrácia porovnaním so zdrojom známej hodnoty – sekundárne, prevádzkové etalóny. Napr. meranie hodnoty kalibrovaného referenčného štandardného rezistora kalibrovaný ohmmetrom. Referenčný rezistor poskytuje známu hodnotu ohmu, naviazanú na primárny etalon.

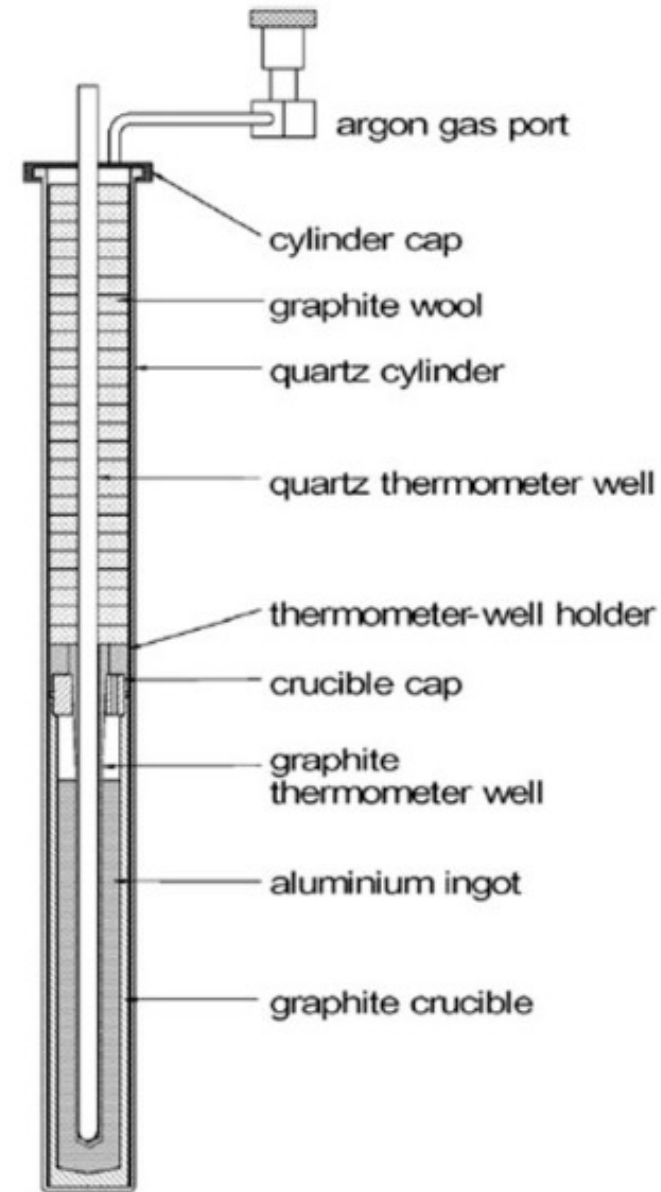
Kalibrácia teploty – zdroje známej teploty

1. Zdroj teploty na základe definície:
  - Bod tavenia, alebo tuhnutia vybraných látok – “Definičný pevný bod” (Fixed point cell) (Hg, Ga, In, Sn, Zn, Al, Ag, Au, Cu)
  - Trojný bod kvapalín a plynov (H_2O , Ar, O_2 , Ne, H_2)
2. Zdroj konštantnej teploty + referenčný teplomer
  - Kalibračné lázne
  - Kalibračné vaničky
  - Kalibračné piecky
  - Čierne teleso

Kalibrácia teploty - zdroje známej teploty

Bod tavenia, alebo tuhnutia vybraných látok - "Definičný pevný bod" (Fixed point cell) (Hg, Ga, In, Sn, Zn, Al, Ag, Au, Cu)

Substance	Assigned value of temperature $t_{90} / ^\circ\text{C}$	
Mercury (tp)	-38.8344	
Gallium	29.7646	
Indium	156.5985	
Tin	231.928	
Zinc	419.527	
Aluminium	660.323	Gold 1064.18 °C
Silver	961.78	Copper 1084.62 °C

Kalibrácia teploty – zdroje teploty

“Definičný pevný bod” (Fixed point cell)

Kalibrácia teploty – zdroje známej teploty

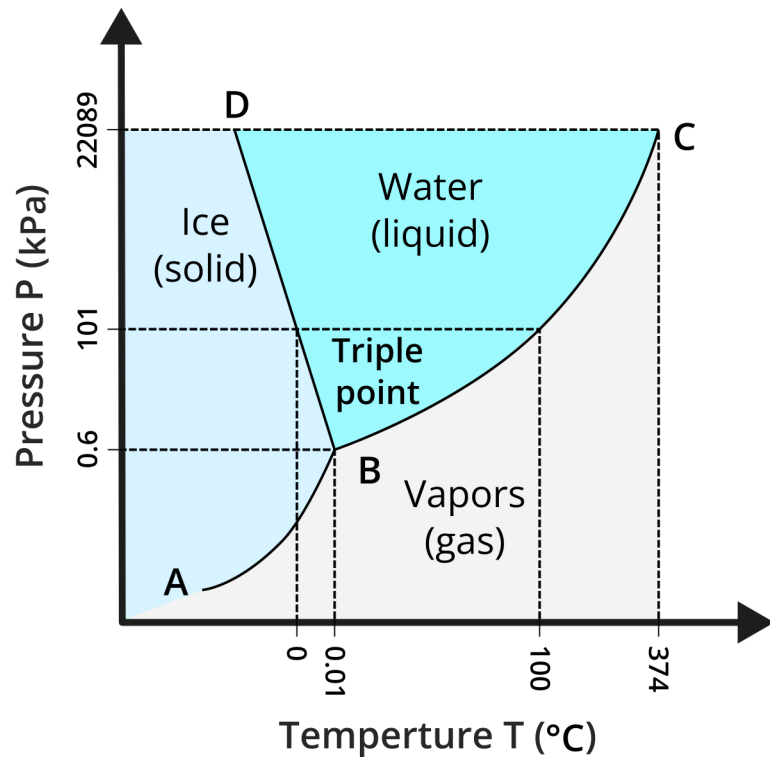
Trojný bod kvapalín a plynov (H_2O , Ar, O_2 , Ne, H_2)

Substance	Hydrogen	Neon	Oxygen	Argon
T_{90} / K	13.8033	24.5561	54.3584	83.8058
p / kPa	7.034	43.379	0.1464	68.892
$Q_{\text{HF}} / (\text{J} / \text{mol})$	117	335	444	1188
$Q_{\text{HF}} / c_{\text{Cu}}$	90	33	4.4	6
A / K^{-1}	0.0739	0.0668	0.0181	0.0203
$A^{-1} / (\mu\text{K} / 10^{-6} \text{ mole frac})$	14	15	55	49
$dT_{90}/dp (10^{-8} \text{ K} / \text{Pa})$	34	16	12	25
$dT_{90}/dl (10^{-3} \text{ K} / \text{m})$	0.25	1.9	1.5	3.3
$\lambda_l / (\text{W} / (\text{Km}))$	0.103	0.117	0.196	0.125
$\rho_l (\text{g} / \text{L})$	71	1206	1141	1392
$\rho_s (\text{g} / \text{L})$	87	1444	1351	1623
$c_s (\text{J} / (\text{K mol}))$	6.2	24.3	46	33.2

Kalibrácia teploty - zdroje známej teploty

Trojný bod vody: 0,01 °C

Isotopic composition of the cell water

Natural water is a mixture of four main isotopologues: $^1\text{H}_2^{16}\text{O}$, $^1\text{H}_2^{17}\text{O}$, $^1\text{H}_2^{18}\text{O}$ and $^2\text{H}^1\text{H}^{16}\text{O}$. The *Mise en Pratique for the definition of the kelvin*, MeP-K [BIPM 2011] requires the water in the TPW cell to have the isotopic composition:

0.00015576 mole of ^2H per mole of ^1H ,

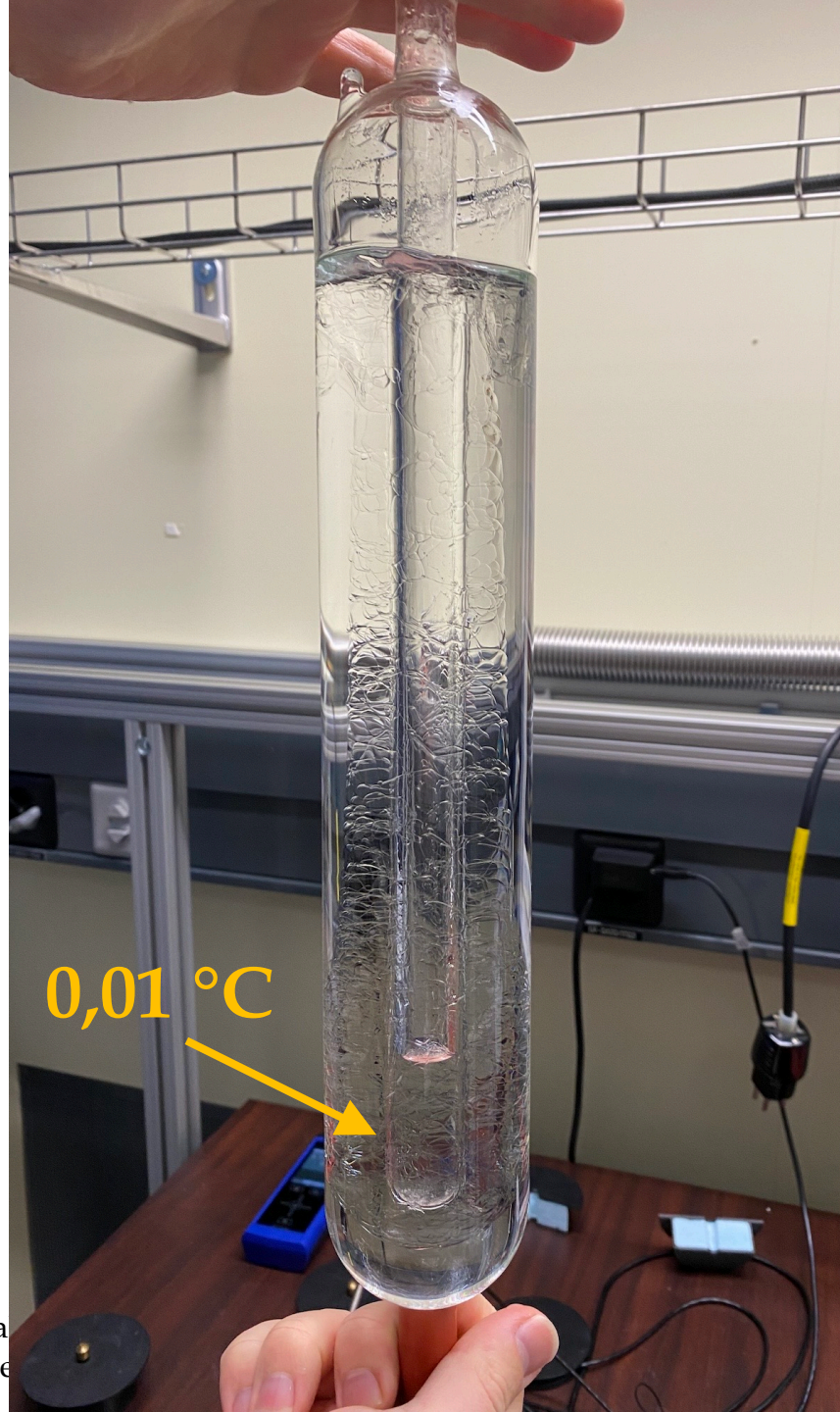
0.0003799 mole of ^{17}O per mole of ^{16}O , and

0.0020052 mole of ^{18}O per mole of ^{16}O ,

which are the amount-of-substance ratios of Vienna Standard Mean Ocean Water (VSMOW), based on the best measurement available [De Laeter *et al.* 2003].

<https://psiberg.com/triple-point/>

Kalibrácia teploty - zdroje známej teploty

Kalibrácia teploty - zdroje známej teploty

2. Zdroj konštantnej teploty + referenčný teplomer
  - Kalibračné lázne
  - Kalibračné vaničky

Kalibrácia teploty – zdroje známej teploty

2. Zdroj konštantnej teploty + referenčný teplomer
  - Kalibračné pecky
  - Čierne teleso

Kalibrácia teploty – literatúra

- de Wijs, Gilles A. and Kresse, Georg and Gillan, Michael J.: First-order phase transitions by first-principles free-energy calculations: The melting of Al DOI 10.1103/PhysRevB.57.8223
- CCT Guidebooks: Guides to Thermometry
<https://www.bipm.org/en/committees/cc/cct/guides-to-thermometry>

Ďakujem za pozornosť

